

ZAMANI DİRİ TUTMAK (DUA VE ZİKİR)

Dr. Ekrem KELEŞ

I- Konunun Plânı

- A. Dua ve zikrin anlamı ve kapsamı
- B. Kur'an ve Sünnette dua ve zikre verilen önem
- C. Dua ve Zikir Hayatı bakımından Hz. Peygamber ve Sahabe
- D. Kulun dua ve zikre olan ihtiyacı
- E. Yüce Allah'ın dua ve zikre vereceği karşılık
- F. Dua ve Zikirde kişinin iç dünyası
- G. Dua Âdâbı

II- Konunun Açılımı ve İşlenişi

Konunun açılımında yer alabilecek bazı temel vurgular şunlar olabilir:

Duâ, Allah ile kul arasında kuvvetli bir bağıdır. Duadan ve zikirden uzak kalmak, kişinin yaratıcı ile irtibatının zayıflamasına, bunun sonucunda da dini hayatında gevşekliğe sebep olur. Özellikle günümüz şartlarında yürekleri kirletecek o kadar etken arasında duanın önemi daha bir artmış görünmektedir. Dua ile yaşamak, Allah'ı görüyormuş gibi yaşamaktır. Her ne kadar biz O'nu görmesek de O bizi görmektedir.

Dua ve zikir, kişiye Allah'la birliktelik bilinci kazandıran ve Müminin zamanını manen diri yaşamasını sağlayan bir disiplindir. Zaman, kişiye verilmiş büyük bir emanet ve nimettir. Dua ve zikirle mümin, zamanı diri tutar. Her ânının dolu dolu geçmesi için çalışır. Bu sebeple dua ve zikirle yaşayanın her ânı ve her davranışı bilinç yüklüdür.

İnsana en çok huzur veren duygulardan biri, kendisini seven, onu düşünen, onu gözeten ve ona değer veren birilerinin olduğunu bilmesidir. Bu açıdan bakınca, her şeyi işiten, her şeyi bilen, her şeyi gören, her şeyden haberdar olan, her şeye gücü yeten, dertlere derman olan, sıkıntıları gideren, huzur ve mutluluk veren sevgi ve rahmet kaynağının sevgisini ve ilgisini elde edebilmiş olanın huzur ve mutluluğunun boyutları tahmin kalıplarına sığmaz. Mümin, dua ve zikirle bu sevgi ve ilgiyi elde etmektedir. Bu bakımdan dua ile yaşamak, huzur içinde yaşamaktır. Hiç şüphesiz, hiç kimsenin sesimizi duymayacağı yerde sesimizi duyan, hiç kimsenin bizi göremeyeceği yerde bizi gören, hiç kimsenin bilemeyeceği niyetlerimizi, düşüncelerimizi ve sırlarımızı bilen, hiç kimsenin yardım

edemeyeceği pozisyonlarda bize yardım edebilecek olan, hiç kimsenin bizi umursamadığı zamanlarda bizi dikkate alanın ilgi ve sevgisine mazhar olmaktan daha öte bir mutluluk düşünülemez.

Bir müminin huzurlu ve mutlu olabilmesi için bu sevgi ve ilgiyle yaşaması gerekir. Bu sevgi ve ilgi, ona, her durumda ve her konumda kendisini seven ve değer vereni unutturmaz. Kendisine şah damarından daha yakın olan ve nerede olursa olsun, kendisiyle birlikte bulunanın sevgi ve rahmeti, onu daima bir bahar serinliği gibi sarar. Kısacası böyle bir mümin, daima Rabbiyle beraber olur. Günlük hayatının her aşamasında onu unutmaz. Hayatını O'nunla birlikteliğin duyarlılığı içinde inşa eder. Hangi işle uğraşırsa uğraşsın, kalbi ve gönlü Rabbi ile beraberdir. Dünyevi kazanımları ile meşguliyeti, onu Allah'ı hatırlamaktan alıkoymaz. Ne ticareti, ne alış-verişi onun Allah'ı hatırlamasına engel olabilir.¹ Bir taraftan dünyevi kazanımlarını ve kârını elde ederken diğer taraftan Allah'ı anar.

Alimlerimiz duayı mahiyeti itibariyle sözlü, fiili ve hâlî(hal ile yapılan) olmak üzere üçe ayırırlar. Hangi şekilde olursa olsun duanın en etkin olanı, ihlas ve samimiyet yüklü olandır. Çünkü ihlas, duanın en önemli unsurudur. Dua, asla riyayı götürmez. Yüce Allah gizlediklerimizi de açığa vurduklarımızı da çok iyi bilir. Dünyanın en güzel sözleri ve cümleleri ile de ifade edilse, ihlas ve samimiyet yüklü olmadıkça dua, hiçbir anlam ifade etmez. İhlas ve samimiyet taşımayan sözlerin, Allah yanında hiçbir değeri yoktur. Bundan dolayı Hz. Peygamber “Allah Teala gafil bir kalpten hiç bir duayı kabul etmez”² buyurmuştur. Buna karşın içtenlik, ihlas ve samimiyet olduktan sonra, sözleri güzel dizememenin pek önemi yoktur. Allah, kişinin kalbinin derinliklerini bildiğine göre söz kalıplarının çok fazla bir anlamı kalmamaktadır. Çünkü Allah kalıplara ve şekillere değil, yüreklere bakar. Yürek bulanıksa, yürek karanlık ise, riyakarlık dolu ise, o yüreğe değer vermez. Ama yürek, ihlas yüklü ise, samimi ise, aşk dolu ise ona büyük değer verir.

Dua, ibadetin ruhu, özü ve iliğidir. Nitekim en kapsamlı ibadet olan namazın her rek'atında Fatiha okunmaktadır. Her gün sünnetleriyle birlikte namazlarını kılan müminler, günlük ibadetimiz olan ve zikrin bütün nevilerini kapsayan namazda, Fatiha suresini kırk defa okumuş olmaktadırlar. Yüce Allah, âdeta müminlerin dua ile daima iç içe olmalarını sağlamak ve kendisine nasıl dua etmeleri gerektiğini öğretmek üzere, Kur'an-ı Kerim'in anahtarı mesabesindeki Fatiha süresine örnek

1 en-Nur, 24/ 37.

2 Tirmizi, Deavâat, 64.

olarak en güzel dua cümlelerini yerleştirmiştir. Bu durum, müminin nasıl dua ile iç içe olması gerektiğinin bir kanıtıdır.

Allah'ın varlığını, birliğini ve yüceliğini ikrar ve itiraf ederek ona ibadet, ona hamd u senâ, onun verdiği nimetlere şükür, onu zikir, ona sığınma(İstiâze) ve iltica, hatalardan ve günahlardan dolayı bağışlanma dileme(istiğfar) ve tövbe gibi Müslüman'ın dini hayatının ayrılmaz parçası konumundaki ibadet ve taatların hepsi de dua ile iç içedir. Bu durum da, duanın müminin hayatındaki yerini göstermektedir. Bu bakımdan gerçek bir Müminin günlük hayatı, ariflerin “El kârda gönül yârda” deyiimiyle formüle ettikleri güzel bir huzur atmosferinde geçer. Bu formüle göre Mümin, günlük işini yaparken ve bir insan olarak dünyevi ihtiyaçlarını karşılarken ve çalışmalarını sürdürürken de gönlü ve yüreği daima Allah'la beraberdir. Onu hiç unutmaz. Daima onunla irtibatlıdır. Bir taraftan dünyevi kazançlarını elde ederken diğer taraftan gönlü kendisini seven, koruyan ve gözetkenle beraberdir. Bu beraberliğin bir gereği olarak gerçek mümin kolay kolay kötülük işleyemez. Allah'ın koyduğu sınırları çiğneyemez. Çünkü şeytanın veya nefsinin dürtüklemesiyle ne zaman bir kötülüğe meyletse, hemen Rabbinin kendisini görmekte olduğunu, kalbinden geçenleri bildiğini hatırlar. Onun kendisine verdiği değeri düşünür ve içinde yaşadığı bu güzelliği kaybetmek istemez. Böyle bir şeyin, kendi huzurunu dinamitlemek anlamına geleceğini bilir.

Allah'ı anan, ona sığınan, ondan yardım isteyen bir kul, hem onun rızasını kazanır, hem yardımını elde eder, hem de ruhundaki kirlerden arınır. Hakiki mümin Allah'a dua etmekten geri kalmaz, daima samimiyetle ona yönelir. Dua ve zikirlerin, Kur'an'da ve Sünnette yer alan dualardan ve zikirlerden başlamak üzere Selef-i salihîn'in ve İslam büyüklerinin yaptığı dua ve zikir ifadeleriyle yapılması elbette daha güzel olur. Ancak bu şart değildir. Önemli olan samimiyetle arz-ı haldir. Samimiyet ve içtenlik, işin özü ve esasıdır.

Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerine şöyle bir göz attığımız zaman, bu isimlerden önemli bir kısmının kulun duası, zikri, istiğfarı ve tövbesi ile ilgili olduğunu görürüz.. Her şeyi işten(es-Semi), dualara karşılık veren(el-Mücib), Çok merhamet eden, rahmeti her şeyi kuşatan (er-Rahman, er-Rahîm), tövbeleri çok kabul eden(et-Tevvab), karşılıksız bolca veren (el-Vehhab), rızık veren(er-Rezzak), engelleri kaldıran, sıkıntıları gideren her kapıyı açan(el-Fettah), şifa veren (eş-Şâfi), affeden (el-Afüvv), kendi kendine yeterli, her bakımdan sınırsız zengin(el-Ganî)...Hasılı Esmâ-i hüsnâ'dan daha pek çoğu, müminin daima dua ile iç içe olması gereğini göstermektedir.

Dua etmemek, kendini Allah'a karşı müstağni görmek anlamına da gelebileceği için dinen hiç hoş karşılanmaz. Kur'an-ı Kerim'de duadan istinkaf edenler için: "Bana kulluk etmekten yüz çevirenler." ³ şeklinde bir ifadenin kullanılması, dua yapmaktan çekinmenin, diğer bir deyişle dua etmemenin, Allah'tan yüz çevirmek ve Allah'a karşı kendisini müstağni hissetmek gibi bir anlama geleceğine işaret etmektedir. Nitekim Hz.Peygamber "Dua ibadettir" buyurduktan sonra bu ayet-i kerimeyi okumuştur⁴ Halbuki insan, kendi kendine yeterli değildir. Dini literatürümüzdeki orijinal deyişle 'fakîr'dir. Buradaki fakirlik, dar manada malı mülkü olmamak anlamındaki fakirliği değil, esas itibariyle kişinin Allah'a karşı mutlak muhtaçlığını anlatır. Bu sebeple arifler 'el-Fakru fahrî: (Rabbime) muhtaç olmam, benim için övünçtür' derler.

III- Konunun Özet Sunumu

Hız. Peygamber bizler için her bakımdan en güzel örnektir. O, şahsi işleri, toplumla ilişkileri, devlet işleri ve o kadar meşguliyeti arasında dua ve zikirden asla geri kalmıyor, daima dua ve zikir ile iç içe yaşıyor, Allah Teâlâ'yı her halinde zikrediyordu.⁵ du. Günlük evrad ve ezkarını ihmal etmeden yerine getiriyordu. Onun hayatında yaptığı duaları derleyen çalışmalar, onun nasıl dua ve zikir ile iç içe yaşadığını göstermektedir. Sahabe-i kiram da ona uyarak en zor şartlarda bile evrâd u ezkârı bırakmazlardı. Bu durum, Müslüman'ın nasıl daima dua ve zikirle yaşaması gerektiğini göstermektedir.

İnsan hayatındaki en değerli an, Yüce Allah'a yönelip Onunla baş başa kaldığı zaman dilimidir. Allah ile baş başa kalmanın en güzel vasıtalarından biri de dua ve zikirdir. Hadislerde ifade edildiği gibi "Dua, ibadetin özüdür." ⁶

Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerim'de yer alan dua ve zikir ayetleri de müminin daima dua ile iç içe olması gerektiğini göstermektedir. Kişiyi çoğu zaman manevi atmosferden uzaklaştıran kimi ortamlarda, Müminin dua ve zikre daha da çok ihtiyacı vardır.

Kısacası Müslüman'ın, daima, ruhunun gıdası olan dua ve zikirle beraber yaşaması manevi huzur ve mutluluğunun bir gereğidir.

3 el-Mümin 40/60.

4 Mevdudî, Tefhimü'l-Kur'an V/153.

5 Müslim, Hayz 117. Ayrıca bk.Ebû Dâvûd, Tahâret 9;Tirmizî, Daavât 9;İbni Mâce,Tahâret 11.

6 Tirmizî, Deavât, 1.

IV- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونَ

"Beni anın ki ben de sizi anayım."⁷

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Allah, içinde rahat edesiniz diye geceyi ve (her şeyi) gösterici (aydınlık) olarak da gündüzü yaratandır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı sonsuz iyilik sahibidir, fakat insanların çoğu şükretmezler. " ⁸

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

"Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınlım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler."⁹

Ayrıca şu ayet-i kerimelere de bakılabilir: Bakara 2/152, 186; Kehf, 18/28; İsra 17/24; A'raf, 7/55, 56, 180; Meryem 19/4; Furkan 25/77; Al-i İmran 3/38;

V- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

عن التَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :
« الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ »

Nu'mân İbni Beşîr radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Dua ibadettir. "¹⁰

عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :
« أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ » رواه مسلم .

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!"¹¹

7 Bakara 2/152.

8 Gâfir40/ 60.

9 Bakara, 2/186.

10 Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân 3, 41, Daavât 1. Ayrıca bk. İbni Mâce, Duâ 1

وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ : يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي ، فَلَمْ يَسْتَجِبْ لِي . متفقٌ عليه .

Yine Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Herhangi biriniz, ‘Rabbime kaç defa dua ettim de duamı kabul etmedi’, diyerek acele etmedikçe duası kabul edilir.”¹²

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ ، أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمٍ ، مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ ؟ قَالَ : « يَقُولُ : قَدْ دَعَوْتُ ، وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرِ يَسْتَجِبْ لِي ، فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ ، وَيَدْعُ الدُّعَاءَ » .

Müslim’in diğer rivayeti şöyledir:

–“Bir kul, günah bir şey veya akrabalık bağlarını kesmeye ilişkin bir şey istemediği ve acele de etmediği sürece duası kabul olunur. ”

–Yâ Resûlallah! Acele etmek ne demektir? diye sorulunca da şöyle buyurdu:

–“Nice defalar hep dua ettim de Rabbimin duamı kabul buyurduğunu gördüğüm yok, der. Duasının hemen kabul edilmemesi sebebiyle bıkar ve duayı bırakır.”¹³

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا ، أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ الشُّؤْمِ مِثْلَهَا . مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ ، أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمٍ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : إِذَا نُكْثِرُ . قَالَ : « اللَّهُ أَكْثَرُ » .

Ubâde İbni’s-Sâmit radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Yeryüzünde bir Müslüman Allah’tan bir şey dilerse, isteği, günah bir şey veya akrabalık başlarını kesmeye yönelik olmadıkça, Allah onun dileğini mutlaka ya yerine getirir veya o dua karşılığında vereceği şey kadar bir kötülüğü kendisinden uzaklaştırır. ”

Orada bulunanlardan biri:

11 Müslim, Salât 215. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Salât 148; Nesâî, Tatbîk 78

12 Buhârî, Daavât 22; Müslim, Zikir 90, 91. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 23; Tirmizî, Daavât 12; İbni Mâce, Dua 7.

13 Müslim, Zikir, 92.

–O takdirde biz Allah’tan çok şey isteriz, deyince, Resûl–i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem:

–“Allah’ın lütfü sizin isteyeceğiniz şeylerden daha çoktur” buyurdu. ¹⁴

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : «مَثَلُ
الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُهُ ، مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ » .

Ebû Mûsâ el–Eş‘arî radiyallahu anh’dan rivayet edildiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Rabbini zikredenle etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir. ”¹⁵

وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ فَقَالَ : «مَثَلُ الْبَيْتِ الَّذِي يُذَكَّرُ اللَّهُ فِيهِ ، وَالْبَيْتِ الَّذِي لَا يُذَكَّرُ اللَّهُ فِيهِ ، مَثَلُ
الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ »

Müslim ise bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:

“İçinde Allah’ın anıldığı ev ile Allah’ın anılmadığı evin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir. ”¹⁶

Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd el–Hudrî radiyallahu anhümâ’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Bir topluluk Allah’ı zikretmek üzere bir araya gelirse melekler onların etrafını sarar; Allah’ın rahmeti onları kaplar; üzerlerine sekînet iner ve Allah Teâlâ onları yanında bulunanlara över. ”¹⁷

VI- Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

DİA(Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), Dua Maddesi.

NEVEVÎ, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî(v.676/1277), el-Ezkaru’l-Muntahabe min Kelamı Seyyidi’l-Ebrar, Tercüme: Abdulhalık Duran(Rasulullah (sav)’in Dilinden Dualar-Zikirler ve Edepler), İst.1997

Yazıcı, Seyfettin, Müminin Silahı Dua, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını,

Sofuoğlu, Cemal, Açıklamalı Büyük Dua Kitabı,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Giriş Kısmı.

Ateş,Süleyman, Büyük Dua Mecmuası,

14 Tirmizî, Daavât 115. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, Müsned, III, 18.

15 Buhârî, Daavât, 66.

16 Müslim, Müsâfirîn, 211.

17 Müslim, Zikr 39, 38. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vitir 14; Tirmizî, Daavât 7; İbni Mâce, Mukaddime, 1.

Erul Bünyamin ve Ekrem Keleş, Kutsal İklimde Dua, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Giriş Kısmı

Şimşek, M. Sait, Dua Mad.,Şamil İslam Ansiklopedisi